

25 SORUDA ATATÜRK DEVRİMİ

Prof.Dr. Sina AKŞİN

ATATÜRKÇÜ
DÜŞÜNCE
DERNEĞİ

YAYINIDIR.

ÖNSÖZ

Türkiye'de 1950'den bu yana 100'den fazla Atatürk Devrimi kitabı yazılmıştır. Bu kitabın yazarı Prof. Dr. Sina AKŞİN, Atatürk Devrimi'nin 100. yıldönümünde yayınlanmasını istemiştir.

Kuruluşunun 100. yıldönümünde Atatürk Devrimi'nin 100. yıldönümünde yayınlanmasını istemiştir.

Türkiye'de Atatürk Devrimi'nin 100. yıldönümünde yayınlanmasını istemiştir.

25 SORUDA

ATATÜRK DEVRİMİ

ISBN 978-975-7318-23-8

Prof. Dr. Sina AKŞİN

Prof. Dr. Sina AKŞİN

**ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE DERNEĞİ
İKTİSADİ İŞLETMESİNCE BASILMIŞTIR**

Baskı: Yorum Matbaacılık
Başkent Organize Sanayi Bölgesi
Recep Tayyip Erdoğan Bulvarı No: 12
Maliköy Sincan 06909 Ankara / Türkiye
Tel: 0312 395 21 12 - Faks: 0312 394 11 09
info@yorummatbaa.com - www.yorummatbaa.com

ISBN 978-975-7216-27-8

ÖNSÖZ

Türkiyemizde 1950'den bu yana Karşıdevrim süreci egemendir. Karşıdevrimin birikimi öyle noktaya geldi ki en duyarsız kişiler bile Ortaçağ karanlığının gitgide ortalığa yayılmakta olduğunu görüyorlar.

Karşıdevrimin panzehiri Devrimdir. Bu da Büyük Atatürk'ün başlatıp geliştirdiği Atatürk Devrimidir. Neyse ki Karşıdevrim güçlenirken Atatürkçülük de güçleniyor yayılıyor.

Türkiye'de Atatürk sevgisi çok geniş kitlelerde etkilidir. Çünkü Atatürk emperyalizmin Sevr Antlaşmasıyla uygulamaya kalkıştığı Türkleri yok etme planına karşı İstiklal Savaşını yürüttü. Büyük Zafer sayesinde Türkler o kâbustan kurtuldular. Kurtarıcımızı sevmemek olanaklı mı?

Ama sevginin bilinçli olması gerekir. Atatürk Devriminin, Atatürkçülüğün anlamını bilmemiz gerekir ki Ortaçağa karşı etkili bir savaşım yürütebilelim. Elinizdeki kitapçığın bu bilgiyi edinmede yararlı bir kılavuz olacağını umarım.

Prof .Dr. Sina AKŞİN

Osmanlı Devleti neden çöktü?

Bu soruyu yanıtlamak için Türk tarihinin derinliklerine uzanmak gerekir. Bir görüşe göre Türk Tarihi MÖ 220'de Türklerin ilk yurdu Çin'in kuzeyinde Hun'larla başlar. Fakat başka görüşlere göre Sümerler (Muazzez İlmiye Çığ, Ünal Mutlu), Etrüskler (Adile Ayda), mağara yazıtlarını yazanlar (Kazım Mirşan, Haluk Tarcan), Atlantis insanları (Veysel Batmaz), Mu Kıtası insanları (Sinan Meydan) da Türk'tür. Sümerlerin Türk olduğu kabul edilirse Türk tarihi MÖ 3500'e kadar geri gitmiş olur ve Türkler yazıyı icad etmiş (çivi yazısı) uygarlığı başlatan bir halk olur. Bu tür çalışmalar Atatürk zamanında özendiriliyordu. Fakat onun ölümüyle durduruldu. Şimdilerde kendiliğinden canlanmış bulunuyor. Büyük bir ilgi var. Bu görüşlerin tartışılarak sonuçlanması heyecanla bekliyoruz.

Fakat şöyle bir sorun var: Örneğin, Sümerlerin Türk olduğu kesinlik kazansa bile Sümerler varlıklarını sürdüremediler. Samiler (Arap ve Yahudiler) arasında eriyip yok oldular. Oysa Hun'lardan bugünkü Türk'lere kesintisiz bir süreklilik söz konusu.

Hun'lar kabile konfederasyonu biçiminde örgütlenmiş, geçimini göçebe hayvancılıkla sağlayan bir halktı. Onlarda yazı yoktu, tarım yoktu, geçimlerini hayvan besleyerek karşılıyorlardı. (MÖ 220-MS 216) Daha sonra aynı bölgede Göktürkler belirdi. (MS 552-745) Göktürklerde Türk yazısının icad edilip kullanıldığını görüyoruz. (Ötüken yazıtları) Daha sonra Türkler biraz Batı'ya göç ederek Sincian'da Uygur Devletini kurdular. (745-940) Sincian'da elverişli topraklar bulunduğu için tarım başladı.

Sonra birçok Türkler daha batıya göçerek ikinci yurtlarına geldiler (Orta Asya). Burada Arapların fetihleri sonucu İslamiyeti benimsediler. (900-1150) Orta Asya'da üç Türk Devleti kuruldu. Karahanlılar (940-1211), Gazneliler (963-1186), Büyük Selçuklu Devleti (1038-1157), Orta Asya'da tarıma elverişli topraklar işlendiği halde göçebe hayvancılık egemendi.

Selçuklular zamanında Oğuz boylarının yeniden hareketlendiğini, üçüncü yurt olan Anadolu ve Rumeli'ye göçtüklerini görüyoruz. Üçüncü yurdun özelliği hiçbir yerinde çöl, verimsiz toprak bulunmamasıydı. Burada Türkler ilk tarım (köylü) devleti olan Osmanlı Devletini kurdular. (1300) Göçebe hayvancılıktan köylülüğe geçiş köklü bir toplumsal devrimdi.

Osmanlılar Avrupa'nın ortasına kadar (Viyana kapılarına) ilerlediler. Osmanlı Devleti kurulup gelişirken Avrupa'da İtalya'da yeni bir toplumsal devrim oluşuyordu. Feodal- ortaçağ - köylü - öbür dünyacı- cemaatçı toplum yerine Rönesans (yeniden doğuş) ile birlikte yeni bir toplum düzeni geliyordu. (15.yüzyıl) Bu yeni düzen aydınlanmacı (akılcı) – bu dünyacı- kapitalist- bireyci bir topluma yöneliyordu. Buna çağcıl (modern) düzen diyebiliriz. 16. yüzyılda Reform hareketi söz konusu gelişmeyi bir süre aksattıysa da 18. Yüzyılda Aydınlanma, 19. Yüzyılda sanayi devrimiyle çağcıl düzen Avrupa'da iyice pekişti.

Tarıma geçmekle toplumsal bir devrim yapmış olan Osmanlılar Avrupa'nın göbeğine kadar ilerlemiş olduklarına göre burada kalabilmek için yeni devrimi de başarmak ve benimsemek zorundaydılar.

Oysa onlar bu konuda çok yavaş davrandılar. Örneğin; 1450'de icad edilmiş olan matbaayı ancak 1727'de kurabildiler. Basılmış kitapların çoğalması ise ancak o yüzyılın sonunda oldu. 20. Yüzyılın başında Türklerde okur yazarlık %5 civarındaydı. Bu ölümcül gecikmeler yüzünden Osmanlı yönetimi adım adım Rumeli'den dışlandı. Yerine geçen Hristiyan yönetimler Osmanlı'nın çok - kültürlü birlikte yaşama ilkesini reddettikleri için, kanlı süreçler sonucunda Rumelili Türkleri yurtlarından kovdular, canını kurtaranlar Anadolu'ya sığınmak zorunda kaldı. Oysa Rumeli Anadolu kadar (belki ondan çok) bir Türk (Müslüman) yurduydı.

Sonunda II. Meşrutiyet'le birlikte Osmanlılar 1789 benzeri milli demokratik devrimlerini yaptılarsa da (1908, Hürriyetin ilanı) çok geç kalmışlardı. I. Dünya Savaşında yenilen Osmanlı Devletine

dayatılan Sevr Antlaşmasının 433 maddesiyle demek istediği şuydu: "Sizi Rumeli'den kovduk, şimdi Anadolu'dan kovuyoruz." Çünkü Batılılar Anadolu ve Rumeli'nin (İstanbul'un) fethini hiçbir zaman içlerine sindirememişlerdi. Onlara göre Anadolu'nun gerçek sahipleri Yunanlılar ve Ermenilerdi. Anadolu, Yunanistan ve Ermenistan arasında paylaşılmalıydı. Yalnız Yunanistan ve Ermenistan küçük zayıf devletlerdi. Verilen lokmaları yutabilmeleri ve sindirebilmeleri için zamana gereksinim vardı.

2

Sevr antlaşması neden bir idam fermanıydı?

Sevr'in idam fermanı olduğu "edebiyat" değil, gerçekten öyleydi. Çünkü Antlaşmaya göre Osmanlı Devleti'nin silahlı kuvvetleri jandarma dahil, 50.700'ü aşmayacak, tankları, ağır topları, hava kuvvetleri orta ya da büyük savaş gemileri olmayacaktı. Bu, ordusu olmayacak anlamına geliyordu.

Sonra Osmanlı'nın maliyesi de olmayacaktı. İngiliz, Fransız, İtalyan üyelerden oluşan bir Maliye Komisyonu bütçeyi ve vergi yasalarını yapacak, uygulamasını denetleyecekti. Ordusu, maliyesi olmayan bir devlet kurbanlık koyun durumundaydı demektir.

Sevr'e göre Yunanistan İzmir- Manisa- Ayvalık'ı, Doğu Trakya'yı, Tirebolu-Gümüşhane- Erzincan- Muş – Bitlis ve doğusunu Ermenistan alacaktı. İstanbul ve geniş bir Boğazlar bölgesi Boğazlar Komisyonu adı altında uluslararası bir devlet olacaktı. Osmanlı başkenti (padişah) İstanbul'da şartlı olarak kalabilecekti. İtalyan nüfuz bölgesi (Antalya- Silifke- Niğde- Aksaray- Afyon- Balıkesir-Aydın- Muğla) anlaşılan zamanı gelince Yunanistan'a eklenecekti. Aynı biçimde Fransız nüfuz bölgesi (Mersin-Adana- Maraş- Diyarbakır- Silvan- Elazığ- Arapkir- Sivas- Tokat) zamanı gelince herhalde Ermenistan'a verilecekti. Mardin- Urfa- Antep- Ceyhan Suriye'ye eklenecekti. Siirt- Şırnak- Hakkâri Kürdistan olacaktı. Büyümüş, güçlenmiş Yunanistan ve Ermenistan zamanı gelince kurbanlık koyun Osmanlı'nın icabına bakabilecekti.

Bu sıralar İtilaf devletleri (İngiltere, Fransa, İtalya) Osmanlı Barış Antlaşmasını (Sevr) hazırlamış bulunuyorlardı. Fakat antlaşma o denli ağırdı ki onu imzalatabilmek için Türklere bir korkutma ve sindirme hareketi gerekli görüldü. 16 Mart 1920 sabahı İngilizler zaten işgal altındaki İstanbul'a dehşet salan bir hareket yaptılar. Millicileri itekaka tutuklayıp Malta'ya götürdüler, uyuyan askerlerimizi öldürdüler. Padişah Mebusan Meclisini dağıttı, hükümet çekildi, yerine Damat Ferit geldi. Bu gelişmelerden yüreklenen Vahdettin el altından yürüttüğü İç Savaşı resmileştirdi. Milliciler asi ilan edildi. Şeyhülislam Dürriyade Abdullah Millicilerin öldürülmesini isteyen bir fetva çıkardı. Milli Mücadeleyi bastırmak için Kuva-yı İnzibatiye (Halife Ordusu) diye özel bir ordu kuruldu.

Burada Vahdettin'in durumunu irdelememiz gerek. Meşrutiyet (demokrasi) olmasın, mutlakiyet olsun diye kardeş kavgası, iç savaş çıkarmasını insanlığa aykırı olsa da doğal kabul edelim. Fakat Vahdettin İç Savaşı ülke çok zalim bir düşman tarafından istila edilirken çıkarmıştır. Bu da düşmana hizmet etmek demektir. İç savaşın olmadığı Maraş, Urfa, Antep'te Kuva-yı Milliye harikalar yarattı. İç savaşın cereyan ettiği Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Yunanlılara etkili bir direniş gösteremedi. Duruma bakınca görülüyor: Apaçık bir gerçektir ki Vahdettin vatan hainidir. Günümüzde Vahdettin yandaşı gericiler onu kurtarmak için Atatürk'e Milli Mücadeleyi başlatmasını buyuran bir hattı hümayun, bu uğurda harcaması için yığınla altın verdiği masalını uydurmuşlardır. Hattı hümayunu da, altınları da gören olmamıştır. Vahdettin'in davranışları ise ortadadır.

İtilafın 16 Mart darbesi üzerine Atatürk mebusları Ankara'ya çağırıldı. Yeniden seçilen mebusların da eklenmesiyle 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi açıldı. Atatürk başkanı oldu. Böylece feodal, ortaçağcıl şeyhlik-ağalık düzeninin doğal önderi Padişah ve Halifenin karşısına millete temsilcisi çağcıl, demokratik bir Meclis ve onun hükümeti (Büyük Millet Meclisi Hükümeti) çıkmış oluyordu.

Mayıs'ta İtilaf Osmanlı Barış Antlaşmasının taslağını Osmanlı Hükümetine bildirdi. Okuyan herkes dehşet içinde kaldı. Taslağı Pa-

ris'te teslim alan Tevfik Paşa merkeze çektiği telde şöyle bir değerlendirmeye yapıyordu: "Burada bağımsızlık kalmadığı gibi, devlet de kalmıyor." Vahdettin'in İngilizlere yaranmak için gösterdiği onca çabanın pek bir yararı olmamıştı. Taslağa yapılan itirazlar hemen tümüyle reddedildi. Ama Türkiye'de kimse böyle bir Antlaşmayı imzalamayacaktı. Onun üzerine İtilaf, maşaları olan Yunanlıları harekete geçirdi. 22 Haziran 1920'de başlayan Yunan taarruzu karşısında Kuva-yı Milliye direnemedi. Yunanlılar kısa zamanda Uşak, Balıkesir, Bandırma, Bursa'yı (8 Temmuz) ele geçirdiler. Bursa ilk Osmanlı başkentiydi. Türkiye şok halindeydi. Vahdettin pes etti, adamları gidip Sevr'i imzaladılar. (10 Ağustos 1920) Ankara'da tersine, savaşım azmi kamçılandı. TBMM kürsüsünün üstüne siyah bir matem örtüsü örtüldü ve Bursa kurtuluncaya değin örtünün orada kalması kararlaştırıldı. Bu arada düzenli ordu olmadan Yunanlılarla baş edilemeyeceği anlaşılmış oluyordu. Çerkez Ethem'in oyuncağı haline gelmiş olan Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat (Cebesoy'un) yerine İsmet (İnönü) atandı.

16 Ekim 1920'de İç Savaşın son isyanı Konya Delibaş isyanı bastırıldı. İç Savaş böylece Vahdettin'in yenilgisiyle sonuçlanmış oluyordu. Onun üzerine Vahdettin 180 derece siyaset değiştirdi. 17 Ekim'de Damat Ferit istifa etti. Yerine Ankara ile uzlaşmacı hatta meşrutiyetçi bir siyaset güdebilecek Tevfik Paşa geldi.

1921 yılında Yunanistan TBMM Hükümetine Sevr'i kabul ettirmek için üç taarruz yaptı. Savaş bitkini olmasalar İngiltere, Fransa, İtalya Anadolu'ya kendi ordularını göndermek isterlerdi. Onun içindir ki, Yunanlıları maşa olarak kullanıyorlardı. Yunanlıların üç taarruzunda da Türklerin artık düzenli ordu birlikleri vardı. I. İnönü Savaşı Türk zaferiyle sonuçlandı. (10 Ocak 1921) Bunun üzerine Sevr'in biraz yumuşatılmış biçimini Türklere kabul ettirmek için Londra'da bir konferans toplandı, fakat tabii anlaşma olmadı. Konferansın dağılmasından az sonra Yunanlılar yeniden taarruza kalktılar ve yenildiler. (II. İnönü Savaşı, 1 Nisan 1921)

Bunun üzerine Yunanistan'ın yeni Kralı Konstantin Türkleri diz çöktürtmek üzere Ankara'yı ele geçirmeye kalkıştı. Asker sayısı, si-

lahları, donanımı Türklerinkinden çok fazla büyük bir ordu toplayarak ilerlemeye başladı. (10 Temmuz) Üstün kuvvetler karşısında Türkler savaşıyorlardı. Yunanlılar Afyon, Kütahya, Eskişehir'i ele geçirdiler. Durum karşısında TBMM Atatürk'e Başkomutanlık yetkisini verdi. Bir yandan da başkenti Kayseri'ye kaydırmak için hazırlıklar yapıldı. Atatürk Tekalif-i Milliye adında bir vergi saldı. (7 Ağustos) Herkes varından yoğun bir miktarını orduya verecekti. Yunan ordusu Sakarya nehrinde karşılandı. (23 Ağustos) Hemen her alandaki Yunan üstünlüğüne karşın mutlaka Yunanlıları püskürtmek için Atatürk "hatt-ı müdafa yok, sath-ı müdafa var" buyruğunu verdi. Yani çizgiler değil yüzey, yani her santimetrekare savunulacaktı. Ölüncüye dek savaşmak demekti bu. 22 gün 22 gece süren pek kanlı muharebelerden sonra Yunanlılar geri çekilmeye başladılar. (13 Eylül 1921) Kazanmıştık. Yunanlılar Ankara'ya girememişlerdi. Buna karşın Yunan işgal bölgesi Uşak- Bursa çizgisinden Afyon- Eskişehir çizgisine doğru büyük ölçüde genişlediği için Yunanlılar savaşı kendi zaferleri diye kutladılar.

Ankara gücünü kanıtlamıştı. Daha önce Doğu cephesinde Sarıkamış ve Kars kurtarılmış, yenilgiye uğrayan Ermenistan Gümrü Barış Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştı. (3 Aralık 1920) Sovyetlerle 16 Mart 1921 Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması bağlatılmıştı. SSCB önemli para ve silah yardımları yapmış ve yapmaya devam ediyordu. Sakarya Zaferinden sonra Fransa ile Ankara İtilafnamesi yapılmış, Hatay dışında bugünkü Suriye sınırı saptanmıştı. Fransızlar işgal ettikleri yerleri boşaltacaklardı. (20 Ekim 1921)

Yunanlılar işgal bölgelerinde çok kanlı zulümler yapıyorlardı. Anlaşılan, ırkçı bir etnik temizlik siyaseti uğrunda kadın- erkek, genç-yaşlı, çocuk demeden birçok Türkleri çok kez işkenceden sonra öldürüyorlardı. Kadın ve kızların ırzına geçiyorlardı. Her tarafı yağmalıyorlardı. Kimi köyleri yakıyorlardı. Bu zulümlere ne yazık ki "gaza getirilmiş" Osmanlı Rum yurttaşları da, Yunan ordusunda asker ya da sivil olarak katılıyorlardı. Böylece yüzyıllarca barış içinde Türklerle yaşamış olan bu insanlar, bu yüzden Yunan ordusu çekilince öten beri yaşamış oldukları yurtlarından kaçmak zorunda kalacaklardı.

Büyük Zafer nasıl kazanıldı, doğurduğu sonuçlar nelerdir?

Sakarya zaferi ile 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz arasında Yunan cephesinde hiçbir vuruşma olmadı. Bu arada Atatürk harıl harıl ve büyük bir gizlilik içinde Yunanlılara karşı öldürücü darbeyi hazırlıyordu. Bu bir yıl kadarki sessizlik kimileri için sinir bozucuydu. Yunanlılar büyük ordularını oluşturmak için borca batmışlar, şimdi o orduyu ayakta tutmak için bir yığın masraf ediyorlardı. Barış bir an önce yapılsın istiyorlardı. Ankara'da bir çok milletvekilleri de ya savaşa devam edelim, ya barış olsun diye sabırsızlanıyorlardı. Atatürk sırrını açıklamadığı için durumu idare etmekte zorlanıyordu.

Mart 1922'de İtilaf bırakışma ve barış koşullarını bildirdi. Buna göre Yunanistan Anadolu'yu boşaltacaktı. Fakat bununla birlikte Batılılar hep Sevr'i esas alan formüller düşünüyorlardı. Ordunun 50.000'den 85.000'e yükseltilmesi, kapitülasyon ve mali hükümlerin hafifletilmesi gibi... Tam bağımsızlık peşinde olan Türkiye bunları kabul edemezdi.

Yunan ordusu Afyon ile Eskişehir'de toplanmış bulunuyordu. Atatürk büyük bir gizlilik içinde askeri geceleri hareket ettirerek Eskişehir karşısındaki Türk Kuvvetlerini Afyon karşısına yığdı. 26 Ağus-

tos 1922 sabahı Büyük Taarruz başladı. Müstahkem cephe düşürüldükten sonra Yunan Ordusu kuşatıldı ve 30 Ağustos Başkomutanlık Muharebesiyle imha edildi. Taarruz o denli başarılı olmuştu ki Yunan Başkomutanı Trikupis ve komuta heyeti de esir düştü. Kurtulan Yunan askeri kaçmaktan başka bir düşünemiyordu. Fakat kaçarken kırım (katliam) yaptığı, yerleşim birimlerini yağma edip yaktığı için Türk ordusunun bu eylemleri önlemek için çok hızlı bir takip yapması gerekiyordu. 9 Eylül günü İzmir kurtarıldı. Kuzeydeki Yunan kuvvetleri de Mudanya'ya gelip gemilerle kaçtılar. Bursa 10 Eylül'de kurtuldu. Onlarla birlikte Batı Anadolu'daki Rum halkı yukarıda açıklanan nedenlerle Yunan ordusunun kılıç artıklarıyla birlikte kaçtı.

13 Eylül günü İzmir'de büyük ölçüde boşalmış Ermeni mahallesinde birkaç noktada birden yangın çıktı. Yangın iki gün sürdü, pek çok ev yandı. Fransız itfaiye müdürünün raporuna göre yangını Ermeni milisleri çıkarmıştı. Fakat kimi Batılılar (ve günümüzdeki kimi İkinci Cumhuriyetçiler) Türkleri barbar göstermek için yangının Türkler tarafından çıkarıldığını iddia edegelmişlerdir.

Büyük Zafer iki büyük sonuç doğurdu. Biri Mudanya Bırakışması ve Lozan Barış Antlaşması, öbürü Atatürk Devrimidir.

5

Mudanya Bırakışma ve Lozan Barış Konferanslarının önemini açıklar mısınız?

Atatürk Mudanya'da Türkiye'yi temsil etmek üzere Batı Cephesi Komutanı İnönü'yü görevlendirmiştir.(3-11 Ekim 1922) Türkiye'nin amacı bırakışma ile Yunanistan'ın Doğu Trakya'yı boşaltmasını sağlamak ve buranın denetimini elde etmektir. İngiliz temsilcisi ilk aşamada Yunanistan'ın boşaltmasını kabul etmiş, fakat denetimin bize verilmesine razı olmamıştı. İş çıkmaza girince Atatürk İnönü'ye anlaşma sağlanamazsa ateş-kesin sona ereceğini ve Orduya İstanbul'a yürümek için hazır olması buyruğunu verdiğini bildirdi. Sonunda bizim isteğimiz doğrultusunda uzlaşma oldu. Böylece Türkiye Lozan Barış Konferansına Doğu Trakya elinde olarak gitti. Doğu Trakya ko-

nusu pazarlığa girmedi. Girseydi, Doğu Trakya'ya karşılık başka bir konuda Türkiye'den ödün istenecekti.

Mudanya'da İsmet Paşanın karşısına bir İngiliz, bir Fransız, bir İtalyan generali çıktı. Oysa biz Mondros'tan beri bu üç ülkeyle bırakışma halindeydik. Yunanlılarla savaşmıştık, fakat masada Yunan

temsilcisi yoktu. İnönü İngiliz generaline Yunanlılar ne diyecek bu işe deyince, o, o iş tamamdır, merak etmek anlamında yanıt verdi. Bu Yunanistan'ın ne denli İtilafın, özellikle İngilizlerin maşası olduğunu gösterir. Yani biz Yunanlılarla savaşırken aslında İtilafla savaşıyorduk. Demek ki, kimi ikinci Cumhuriyetçilerin ileri sürdükleri gibi İstiklal Savaşı basit bir Türk-Yunan savaşı değilmiş, emperyalizm karşıtı (anti-emperyalist) bir savaşıymış.

Büyük Zaferden önce İtilaf Türkiye'yi Yunanistan gibi ikinci sınıf bir devlet gibi görüyordu. Nitekim 26 Mart 1922'de sundukları barış planı, Yunanlıların Batı Anadolu'yu boşaltmalarını öngörse de yine de Sevr'in hafifletilmiş bir biçimi sayılabilir.

Büyük Zafer bu bakış açısını yerle bir etti. Artık Türkiye eşitlik talep edebilir bir duruma geldi.

Buna karşın Lozan Barış Konferansının kesintiye uğramış olması, toplam sekiz ay sürmüş olması (acayip bir maraton) durumu kabul etmekte emperyalistlerin ne denli zorlandıklarının bir ifadesidir. Gerçekten de Lozan Konferansı 20 Kasım 1922'de başladı, 4 Şubat 1923'te kesintiye uğradı (2,5 ay), dolaylı, dolaysız temaların sürdüğü 2,5 ay kesintiden sonra, 23 Nisan'da başlayıp 24 Temmuz 1923'te imzalandı. (3 ay) Mudanya'da çok başarılı bir görüşmeci olduğunu kanıtladığı için Lozan'da da Türkiye'yi temsil etmiş olan İsmet Paşa, her adımda Mondros ve Sevr'den değil, Büyük Zafer ve Mudanya'dan geldiğini sürekli anımsatmak zorunda kalmıştır. Demek ki, Büyük Zafer olmasaymış ortaya bambaşka bir barış antlaşması çıkacaktı.

Lozan'da Batı Trakya'yı, Adaları, Musul'u v.b alamadık diye Lozan'ı "zafer değil, hezimet" diye niteleyenler, ciddiyetten uzak, belki kötü niyetli bir değerlendirme yapmış olmaktadırlar. Lozan'la birlikte Türkiye dünya sahnesine önemli ölçüde bağımsız, özgür bir devlet olarak çıktı. Önderi Atatürk'ün yeteneklerini, yaptıklarını, insanlığını dünya gördükçe Türkiye de bundan payını aldı. Montrö (Montreux) Antlaşması (1936) yapıldığında artık Türkiye tam bağımsız sayılabilecek çok saygın bir noktaya geldi.

Türkler Rumeli'den büyük ölçüde kovuldular ama yine de, Büyük Zafer ve Atatürk sayesinde hiç değilse Anadolu'yu, Trakya'yı ve Balkanların en büyük kenti, bir dünya metropolü olan İstanbul'u kazandılar.

6

Atatürk Devrimini neden yaptı?

Atatürk Devrimini yapmasaydı çok rahat ederdi. Olasılıkla ona karşı düzenlenen beş suikast girişimi olmazdı. İsterse padişah, halife bile olabilirdi. Yurt dışı gezilere gidebilir, ölünceye değin iktidarda kalırdı. Devrim yapmakla ülke içi feodal, şeyhlik -ağalık düzeninin, dışarıda

emperyalizmin derin nefretini üstüne çekmiş oldu. Yurt dışına adım bile atmadı, suikastlarla uğraşmak durumunda kaldı. Atatürk bunca belayı neden göze aldı, neden Devrimini yaptı?

Çünkü Atatürk uzak görüşlü bir devlet adamıydı. Sevr antlaşmasıyla Batı emperyalizmi "baklayı ağzından çıkarmış", Osmanlı Devleti (Türkiye) için düşündüğü "nihai çözümü" açık etmiş bulunuyordu. Sevr gösteriyordu ki kafalarındaki hedef kısa ya da orta erimde Osmanlı'yı tümüyle yok etmek, Anadolu'yu Yunanistan ve Ermenistan arasında bölüştürmekti. Türkler de bir şekilde etnik temizliğe uğrayacaklardı. Bunu tasarlayan Batılılar dünya hegemonu, dünyanın en zengin, en güçlü, en bilgili ülkeleriydi. Onlar Atatürk çıktı, Büyük Zaferi kazandı, Sevr yerine Lozan'ı elde etti diye temel hedeflerinden vaz mı geçeceklerdi? Dünya hegemonu olduklarına göre büyük olasılıkla hedeflerinden vazgeçmeyecekler, sabırla uygun fırsatlar bulup ya da yaratarak o hedefe ulaşmaya çalışacaklardı.

Atatürk bu olasılıkları görüyordu. Batılıların amaçlarını gerçekleştirmelerini olanaklı kılacak durum Türklerin geriliği idi. Türkler eğitimleri, toplumsal, iktisadi, düşünsel gelişmişlikleri bakımından orta çağda yaşıyorlardı. 20. Yüzyılın başında Türklerin okur yazarlığı %5'in altındaydı. 1927'de ancak %10,7'ye ulaşmıştı. Yunanlılar Türkleri yağmalar, ırzına geçerken, öldürürken buna karşı silahlı mücadele veren Kuva-yı Milliye'ye iç savaş yürüten vatan haini Vahdettin'in çağrısına koşanlar bu bilinçsiz kitleden çıkıyordu. Böyle bir yapının emperyalizmin yeni Sevr'lerine dayanabileceği çok kuşkuluydu. Fakat Türkler çağcillaşırsa, son çağ düzenine yükselirse emperyalizm büyük olasılıkla saldırmaya bile kalkışmazdı. Devrim bunun için yapıldı, yoksa şıklık, hoşluk, züppelik olsun diye yapılmadı.

7

Atatürk'ü nasıl değerlendirebiliriz?

Atatürk kuşkusuz Türk tarihinin en büyük insanı, dünya çapında bir devlet adamıdır. Bir askerlik ve siyaset dehasıdır. Türklerin en düşkün anında, onların başına geçerek onları kur-

Atatürkçülük bir aydınlanma hareketidir. Tek bir örnek vermek gerekirse Atatürk öğretmenlerden “fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür” kuşaklar yetiştirmelerini istemektedir. Böylece Atatürk şair Tevfik Fikret’in bir şiirinde kendini tanımlamak için söylemiş olduğu ünlü sözünü benimsemiş oluyordu. Suat Sinanoğlu Atatürkçülüğün felsefi görünümünü “zihnin sınırsız özgürlüğü” diye tanımlıyor. Felsefe profesörleri Bedi Akarsu ve Macit Gökberk de Atatürkçülüğü bir aydınlanma hareketi olarak betimlemişlerdir.

Atatürk hümanisttir. Bağımsızlık savaşının en tehlikeli anlarında bile cihat ilan etmedi. 1922’de tutsak düşen Yunan komutanı Trikupis’le nazik görüşmesi, önüne serilen Yunan bayrağına basmayı reddetmesi, 1934’te Anzak ölümleri için söylediği sözler hümanizminin kanıtıdır. Bir seferinde anayurdu savunmak için yapılmayan savaş cinayet olarak betimlemiştir. Avrupa’nın çoğu yerlerinde bütüncül (totaliter) ve ırkçı diktatörlükler muzaffer olurken ve birçok Türkler bunların çekiciliğine kapılmışken, Atatürk sıkı durdu. Yahudi ya da muhalif oldukları için Hitler düzenince 1933’te üniversitelerinden kovulan 142 Alman bilim adamını Türkiye’ye çağırıp yüksek eğitim kurumlarında çalıştırması bu yönde anlamlı bir göstergedir.

10

Bütünsel (topyekûn) kalkınma ne demektir?

Atatürkçü kalkınma modeli “bütünsel kalkınma” olarak açıklanabilir. Bu topyekûn kalkınma demektir. Batının makine, alet, fabrikalarını edinmek yetmez. Bu teknolojinin gerisinde Batının bilimi vardır. Onu da benimsemek durumundayız. Yoksa benimsediğimiz teknoloji elimizde iğreti ve yapay duracaktır. Fakat bilimin üst katmanları felsefenin alanına girmektedir. Onun için Batı felsefesini ve onun bir parçası olduğu insan bilimlerini de benimsememiz gerekmektedir. Tabii sosyal bilimlerin bilimin onsuz olmaz bir parçası olduğunu da unutmayacağız. Öte yandan felsefenin sanat ve genel olarak kültürle yakın ilişkisini göz ardı etmemeliyiz. Böylece teknoloji, bilim, felsefe, sanat ve kültürün bir bütün oluşturduğunu görüyoruz. Bunların gelişmesi için, düşünce özgürlüğü gereklidir. Bilim, kültür

ve sanata ve bu işlerle uğraşan insanlara saygı ve değerbilirlik önemli bir gereksinimdir. Bu insanlar toplumsal, siyasal, dinsel dogmaların baskısı altında olmamalıdır. Atatürkçülüğün bütünsel kalkınma modelinde, bir üniversitenin kurulması, bir demiryolunun yapımı denli önemlidir; bir konservatuvarın açılması, bir fabrikanın yapılması denli önemlidir.

Bütünsel kalkınma modelini anlamak için karşıtı olan maddi kalkınma modeliyle karşılaştırabiliriz. Bu modelin en iyi örneklerinden biri petrol zengini şeyhliklerdir. Bu ülkeler en son teknolojiyi edinebilecek durumdadırlar. En modern otomobiller, uçaklar, bilgisayarlar, fabrikalar. Deniz suyunu arıtabiliyorlar, çölde tarım yapabiliyorlar. Buna karşın bunlar en son teknolojinin ürünlerinden yararlanırken, toplumsal ve kültürel koşullarıyla aşağı yukarı 9. yüzyılda yaşıyorlar. Türkiye’de 1950’den sonra bütünsel kalkınma modeli bir ölçüde terk edilerek maddi kalkınma modeline bir kayma olmuştur. Böylece yol, baraj, fabrika yapımı ön düzleme geldi ve toplumsal, kültürel kalkınma ikincil duruma düştü.

11

Altı Ok’un (ilkenin) birincisi olan Cumhuriyetçilik nedir?

Atatürkçülüğün ideolojik programı: Bu, Atatürk’ün Cumhuriyet Halk Partisinin ilan etmiş olduğu altı ilke ya da Altı Ok’tur. İlk ilke Cumhuriyetçiliktir. Atatürkçülüğü eleştirenler, demokrasi ilkesinin yokluğuna dikkat çekmişlerdir. Hatta kimilerine göre cumhuriyetçilik, bir çok diktacı, hatta bütüncül (totaliter) cumhuriyetler varken, anlamlı bir ilke değildir. Bu tabii anlaşılır bir görüştür ama Atatürk’e uygulanamaz. 1929’da Afet İnan’ın yardımıyla bir yurttaşlık bilgisi ders kitabı yazdı (**Medeni Bilgiler**). Kitap Afet İnan’ın imzasıyla yayımlandı. İnan, 1969’da kitabın yeni basımını yaptığında, kitabın büyük ölçüde Atatürk tarafından yazılmış olduğunu açıkladı ve onun el yazısıyla yazılmış sayfaların fotokopilerini yayımladı. Siyasal düzenlerle ilgili bölümler bunlar arasındaydı. Ona göre demokrasi en iyi düzendi. Demokrasilerden cumhuriyet türü meşrutiyet türünden daha üstündü.

Yalnızca Atatürk’ün kuramsal görüşü değildi söz konusu olan. O sıra birçok Avrupa ülkeleri şu ya da bu türden bütüncül diktatörlüğe

doğru giderken Atatürkçü düzen görece demokratikti. Bir ülke düzeninin demokrasi derecesi onu çağdaş diğer düzenlerle karşılaştırarak saptanabilir. Eski Atina, kölelerin, yabancı ve kadınların hiçbir siyasal hakları olmamasına karşın, çağdaş öbür düzenlerden daha demokratik olduğu için demokrasi sayılmaktadır. Aynı biçimde Atatürkçü düzen, tek partili olmasına karşın, Avrupa'nın demokrasi derecesi ortalama-sının üstünde bir demokrasi derecesine sahipti. Bu yüzden ki Hitler hükümetinin üniversitelerden tasfiye ettiği 142 Alman bilim insanı Türkiye'ye yerleşmeyi seçmişlerdir. Bu kişilerin, ki içlerinde birçok parlak kişiler vardı, bir diktatörlükten diğerine gidecek kadar saf ya da çaresiz olduklarına inanmak için neden yoktur.

Burada okuyucuya iki uyarıda bulunmak gerekiyor. Birçok-ları demokrasi ile çok-partili düzeni özdeş tutuyor. Oysa demokrasi halkyönetimi demektir. Fransız Devriminin eşitlik-özgürlük-kardeşlik ilkeleri demokrasiyi çok iyi tanımlamaktadır. Çok-partili dizge ise birden çok siyasal partinin, basın özgürlüğünün var olduğu, özgür seçimlerin yapıldığı mekanizmayı tanımlar. Onun demokrasiye (özgürlük ve eşitliğe) yol açması için seçim sandıklarında kazanan partinin (partilerin) demokrasi yanlısı olması gerekir. Ama ne yazık ki kimi zaman ve yerlerde seçmen demokrasi düşmanlarını iktidara getirir. 1933'te Almanya'da Hitler'in seçimleri kazanması gibi. Ya da seçmen ortaçağcıl partileri seçebilir. Oysa ortaçağın demokrasiyle bir ilgisi olamaz. Demek ki Türkiye'de 1946'da çok-partili düzenin gelmesinin demokrasi getirip getirmediği ayrıca incelenmesi gereken bir konudur.

Bir de düşün yaşamında "sahte sorun" diye bir şey vardır. Hararetle tartışılan kimi konular anlamsızdır. Bunlardan biri de "demokrasi mi, cumhuriyet mi?" tartışmasıdır. Oysa demokrasi eski Yunan'dan gelen, Cumhuriyet ise Roma İmparatorluğu zamanından gelen, fakat ikisi de halk yönetimi anlamına gelir - (iki kavram arasında kimi ince ayrıtlar (nüanslar) olsa bile).

12

Altı Ok'tan Milliyetçilik (ulusçuluk) ilkesini anlatır mısınız?

Milliyetçilik yalnız ve yalnız yurtseverlik demektir. Demokratik toplumlarda yurtseverlik yurttaşlığın birinci koşuldur. Eski Ati-

na'da, Isparta'da, eski Roma'da, günümüz demokrasilerinde böyledir. Yurdunu sevmemek bir sapıklık, bir anormallik, bir hastalık olarak değerlendirilir.

Milliyetçilik (ulusçuluk) ilkesi saldırgan olmayan, yayılmacı olmayan, şoven olmayan, barışçı nitelikteydi. Atatürk'ün düsturu "Yurtta sulh, cihanda sulh" idi. Bu milliyetçilik ırkçı değildi. Atatürk "Ne Mutlu Türk'üm diyene"" demişti. ("Ne Mutlu Türk olana" değil). Türk Milletinin tanımını şöyleydi: "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkı" (1929). Türkiye Cumhuriyetinin her yurttaşı, etnik bakımdan Rum, Çerkez, Kürt, Ermeni, Yahudi olsalar da Türk sayılıyordu. Bu milliyetçilik sağcı, tutucu değildi. Türkiye'yi bölgenin ya da İslam dünyasının en güçlü ülkesi yapmak gibi sınırlı hedefler gütmüyordu. Her alanda Türkiye'yi dünyanın en ileri ülkelerinden biri yapmayı amaçlıyordu. Yalnız iktisadi ya da askeri anlamda değil, Türkiye sanat ve edebiyatta, insan hakları ve bilimde de en önde olmalıydı. Sağcı, tutucu milliyetçiler genellikle, iktisat, askeri güç ve siyaset alanları üzerinde dururlar, onunla yetinirler.

13

Laikliğin ne olduğunu açıklar mısınız?

Burada yine sahte bir soruna değinelim: sekülerizm mi, laiklik mi? Biri İngilizce, biri Fransızcadır. Tabii laikliğin İngiltere'de, ABD'de, Fransa'daki uygulamalarında farklılıklar vardır. Başka bir sahte sorun da Atatürkçülükle Kemalizm arasında bir fark görmeye çalışmaktır.

Laiklik dinle devlet hatta toplum işlerinin ayrı tutulması demektir. Hiçbir din, mezhep ya da dinsel küme devlet işlerine karışmaz, devletten ayrıcalıklar isteyemez. Devletin yasa ya da siyasaları herhangi bir din ya da dinsel küme tarafından etkilenemez. Devlet bütün dinsel kümeler karşında yansız olmalıdır. Öte yandan, devlet de din işlerine karışmamalıdır. Kural budur, fakat devlet bazen dinsel işlere karışmak durumunda olabilir. Örneğin, dinsel bir küme mensuplarının insan kurban etmesini ya da mensuplarının intihar etmesini

isterse devlet müdahale etmelidir. ABD’de Hristiyan Bilimciler (Christian Scientists) adındaki bir tarikat, inancın bütün hastalıkların üstesinden geleceğine inandığı için her türlü tıbbi yardımı reddetmektedir. Bana göre böyle bir cemaatten bir çocuk apandisit bunalımına girerse ve anne-babası tıbbi yardımı geri çevirirlerse, devlet müdahale ederek çocuğu kurtarmalıdır. Türkiye’de Sünnilerin dinsel işlerine bakan bir Diyanet İşleri Genel Müdürlüğü var. Bu, devletin dine müdahalesidir, fakat gerekli olduğunu düşünüyorum. İki yararı var. Sünni çoğunluğu gözlem altında tutarak, onların arasında laiklik karşıtı hareketlerin çıkmasını önleyebilir. İkincisi, Diyanet İşleri kaldırılacak olsa, Sünniliğin içindeki kümeler arasında camileri denetimleri altına almak için bir savaşım başlayacaktır. Bunu başaramayan küme ya da kümeler kendi camilerini yapmaya zorlanacaklardır. Ulusal servetin büyük bir bölümü yeni camiler yapmaya ayrılacaktır. Oysa şimdi camiler Diyanetin gözetimi altında ve dolayısıyla bütün Sünni kümelere açıktır.

Laikliği din ve vicdan özgürlüğünden ibaret görmek isteyenler yanılıyorlar. Laiklik çok daha kapsamlı bir kavramdır.

Kimi şeriatçılar laikliği İslamiyet’e karşı yapılmış bir kötülük olarak görmektedirler. Bu görüşe katılmak olanaksızdır. Şeriat İslamiyet’i Ortaçağa bağlayan, 9. Yüzyılda oluşturulmuş bir hukuk dizgesidir, bir zincirdir. Türkiye’de bu zincirin kırılması İslamiyet’e çağcıl (modern) dünyanın, ileri ülkelerinin bir dini olmak fırsatını vermiştir. Çağcıl insanlar için Ortaçağ İslamiyetinin bir çekiciliği pek olamaz. Ayrıca, şeriatın kaldırılması hem Türkiye, hem öbür Müslüman ülkeleri için bir kalkınma ve ilerleme sorunudur. Şeriat ve yandaşları kadınların kapatılmasını isterler. Bu demektir ki nüfusun yarısı evrensel kalkınma ve ilerleme yarışının dışında tutulacaktır. Tek ayakla yarışmak olanaklı değildir. Kadınları kapatan ülkelerin dünyanın ileri ülkelerinden biri olmak umudu olamaz. Kadınların kapatılması söz konusu ülkelerin kültür düzeylerinin gerilemesi anlamını taşır, çünkü erkek çocukları dili annelerinden öğrenirler, babalarından değil, (ana dili). En önemli kültür aletimiz dilimizdir ve annelerin çocuklara dil öğretmesi en temel eğitimidir. Annesi yalnızca 500 sözcük kullanabilen bir oğlanın temel eğitimi annesi 1500 sözcük bilen bir

anneninkinden çok farklı olacaktır. Demek ki kadınların kapatılması erkeklerin niteliğini de olumsuz etkileyecektir.

Laikliğin başka bir yararı da devletin bütün dinsel kümeler karşısında yansızlığını gerektirdiği için iç barışın da bir garantisidir. Türkiye’de Sünnilerle Aleviler arasındaki geleneksel geçimsizlik ancak laiklik siyasetleriyle sonlandırılabilir. Öyle olmayınca, 1978’de Kahramanmaraş’ta, 1995’te İstanbul’da olduğu gibi kanlı kavgalar ya da kırımlara tanık oluruz.

Türkiye’de kimileri, ki ne yazık ki aralarında devlet adamları da var, “devlet laik olabilir, bir kişi (örneğin bir Müslüman) laik olamaz” görüşündedirler. Bu görüşe katılmıyoruz. Laikliği kabul eden bir kişi, laik bir insandır. Böyle bir kişi, dinli, hatta dindar da olabilir (Müslüman, Hristiyan vb.). Devrim sayesinde Türkiye’de pek çok laik Müslümanlar, yani laikliği benimsemiş insan var. Birçokları da dinsel vecibelerini tam olarak yerine getirmektedirler. Aydınlanma yayıldııkça, laik Müslüman sayısının daha da artması beklenebilir.

İslamiyet dünyanın pek çok köşesine yayılmış bir dindir. Öbür büyük dinler gibi İslamiyet’in birçok mezhep, tarikat, anlayış içermesi beklenebilecek bir durumdur. Hepsi de Müslümandırlar ama farklıdırlar da. Öyle olmasa ayrı kümeler olmazlardı. İslamiyet’te barış ve kardeşlik olması için başka kümelere saygı göstermek gerekir. Laik İslamiyet bugün bu kümelere biridir. Öbür kümelerin laik İslamiyet’e saygı göstermeleri, laik Müslümanların da onlara saygı göstermeleri gerekir.

14

Halkçılık ilkesi nasıl anlaşılmalıdır?

Halkçılık halktan yana siyaset gütmektir. Halk kavramı nüfusun bütün sınıf ve kesimlerini içerecek biçimde yorumlanabilir (öyle yorumlanıyordu), fakat en çok köylü, işçi gibi düşük gelirli kesimleri amaçlıyordu. Böyle kesimlerin maddi ve kültürel gelişmesini hedefler.

Yığınlara dalkavukluk yapmak anlamındaki popülizm ile karıştırılmamalıdır. Tabii, çok partili bir düzende popülizme direnmek çok kolay değildir. En azından kuramsal olarak denebilir ki tek partili bir düzende yığınların hoşlanmadığı, fakat uzun erimde onlara yararlı olacak siyasalar yürütmek daha kolaydır. Atatürk düzeni, iki çok partili siyaset girişimi dışında tek partili bir düzendi. Eğer devrim halk arasında hatırı sayılır bir yaygınlık kazanmışsa, çok partili bir dizgede de gelişmesini sürdürebilir. Bunun için, iktidarda olmasa bile en az bir büyük parti ilkeli bir Atatürkçülüğü savunmalı ve diğer büyük partiler de son çözümlemede Atatürkçü olmalıdır.

15

Devletçilik ilkesini nasıl açıklayabiliriz?

Devletçilik deneyimle oluşmuş bir ilkedir. Türkiye'nin yeni doğan kapitalist sınıfı 1920'lerde hatırı sayılır bir sanayileşme düzeyi yaratamamıştı. Üstelik 1929 dünya bunalımı her yerde büyük sefaletle yol açmış bulunuyordu. Devletçilik bu gereksinimlerden doğmuştu. Atatürk döneminde ve sonrasında bir sanayi temeli yaratılabiliştir. Sanayi yaratmanın ve devlete ekonomiyi düzenleme olanağını sağlamanın ötesinde, devletçilik işçilere işletmelerde doğru dürüst barınma, okullar, sağlık hizmetleri, toplumsal ve kültürel bir ortam yaratıyordu. Başka bir deyişle halkçılığın, sosyal devletin gerekleri de karşılanmış oluyordu. 1980'e değin devletçilik yalnız Türkiye'de değil, kimi gelişmiş kapitalist ülkelerde de önemli işlevler gördü. Örneğin Fransa'da Renault otomobil firması yıllardan beri başarılı bir kamu iktisadi kuruluşudur. 1980'lerde kamu işletmelerine karşı dünya çapında bir kampanya açıldı. Sovyetler Birliğinde komünizmin çökmesi bu kampanyayı besledi. Yalnız eski komünist ülkelerinde değil, başka yerlerde de kamu işletmelerinin özelleştirilmesi gündeme gelmiştir.

Türkiye bakımından şu denilebilir: Türk kapitalist sınıfı büyük ilerlemeler göstermiş olsa da, gelişmiş ülkelerdeki düzeye ulaştığı söylenemez. Demek ki Türkiye'de devletçiliğin bir işlevi olmaya devam edecektir. Dahası kamu işletmeciliğinin verimsiz olduğu kapitalizmin uydurduğu bir efsane olarak kabul edilebilir. Hükümetler, yani

siyasal irade isterse, devlet işletmelerini kazançlı yapabilirler. Fakat bunları gereksiz işçilerle doldururlarsa, nitelikli yöneticiler görevlendirilmezse, demek ki, söz konusu hükümetler bu işletmelerin verimli olmasını, hatta yaşamasını istememektedirler. Zamanında tekel bütün ülkeye üç marka rakı sağlayabiliyor, fakat yeterince bira ve kibrit yapamıyor idiyse bunun böyle olması istendiği içindi. Bira ve kibrit üretimi özel girişime açılmıştı. Özel kesim işletmelerinin daha çok satış yapabilmesi için devletin bu ürünleri az miktarda üretmesi, kaliteye dikkat etmemesi vb. gerekmekteydi.

Devletçilik karma ekonomi anlamına gelmektedir. Yani ekonomide hem bir kamu kesiminin, hem de özel kesimin bulunması demektir. Kapitalizmin anayurdu olan ülkeler dışında sosyalizm ya da devletçilik dışında kalkınmanın başka bir yolu yoktur. Çin'in yakında bir süper devlet olacağı birçok çevrede kabul edilen bir tahmindir. Çin'in bu hızlı yükselişi karma ekonomiyle, yani Atatürk devriminin uyguladığı devletçilikle başarılmıştır. Türkiye'de devletçilik 1980'e kadar uygulandı. Devletçilik aleyhinde pek çok şey söylemiş olsalar da, Menderes ve Demirel devletçilik uygulamasını sürdürdüler. 1980'den sonra neo-liberalizm propagandasıyla özelleştirme politikası uygulanmaya başlandı. Yıllarca kamu kesiminin kurduğu nice işletmeler, fabrikalar satıldı. Birçok işçi işsiz kaldı, kimi işletmeler kapandı, arazileri arsa muamelesi gördü. Çok kez yabancılar bu değerlere sahip oldular. Bir zaman devletçiliğin yurdu olan Türkiye özelleştirme siyaseti yüzünden milyarderlerin, işsizliğin, sefil yığınların, yabancı sermaye egemenliğinin ülkesi haline getirildi. Bu yüzden sorunlarını çözebilmesi için Türkiye'nin Atatürkçü devletçilik yoluna dönmesi gerekmektedir. Özelleştirme Türkiye'nin felaketi olmuştur ve olacaktır.

16

Devrimciliği anlatır mısınız?

Devrimcilik (inkılapçılık) Altı Ok programının ruhu olan bir ilkedir. Devrimcilik aydınlanmayı her yere ve olanaklıysa herkese yaymak, bütünsel kalkınmayı gerçekleştirmek ve bu amaçlara ulaşmak için canla başla çaba, heyecan ve ısrar göstermek demektir. Bu

edevat avadanlığı, küçük bir aydınlanma kitaplığı sağlanıyordu. Köy Enstitüleri 20'yi buldu. Hasanoğlu'da açılan 3 yıllık Yüksek Köy Enstitüsü Enstitülere öğretmen yetiştiriyordu. Bu müthiş dizgenin kahramanları başta İsmet İnönü, Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve tabii İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'tu. Rahatlıkla ileri sürülebilir ki bu dizge 17 yıl yerine örneğin 35 yıl daha uygulanabilseydi Türkiye bambaşka bir noktada olurdu.

İşte Köy Enstitüleri kurucusu ve koruyucusu olduğu için, eleştiriler ne denli yerinde olursa olsun, İnönü'nün Milli Şeflik dönemi tereddütsüz Atatürk Devrimi Dönemi içinde ele alınmalıdır.

19

1945- 1950 döneminde de devrim süreci yürüyor muydu?

İnönü iktidarının 1938-1945 döneminin kuşkusuz Atatürk Devrimi dönemine girdiğini söyledik. Bir geçiş dönemi olan 1945-1950 yılları için neler söylenebilir? Bu beş yıl içinde geriye doğru önemli adımlar atıldı. Öyle anlaşıyor ki, 1945'te Sovyet talepleri karşısında (Boğazlarda üs, Kars-Ardahan-Artvin) İnönü telaşa kapıldı. Ne içerden, ne dışarıdan böyle bir talep olmamasına karşın ABD ve İngiltere'ye sevimli görünmek için çok-partililik kararı alındı. Bu kararın zamansız olduğu, İnönü'nün ondan sonra kendisinin o kadar emek vermiş olduğu Devrimlerden verdiği ödünlerden hemen belli olmuştu. Üstelik kurusıkı Sovyet tehdidinden ürkmemesi gerektiği Sovyetlerin perişanlığından (20 milyon ölü, yakılmış, yıkılmış bir ülke), İran'daki işgaline uysallıkla son verişinden belliydi.

1946 sopalı seçimlerinden sonra Hasan Âli Yücel Milli Eğitim Bakanlığından alındı, yerine Köy Enstitüsü düşmanı Reşat Şemsettin Sırrer, toprak reformu öngören, Çiftçiye Topraklandırma Kanununun mimarı Şevket Raşit Hatiboğlu Tarım Bakanlığından alındı, yerine toprak ağası Cavit Oral geldi. Bir zaman Köy Enstitülerini kafasına koymuş olan İnönü, neredeyse şimdi 180 derecelik bir dönüşle çok-partili dizgeyi ve seçimlerde kazanmayı kafasına takmış görünüyordu. Halk yığınlarının hâlâ büyük ölçüde orta çağda kalmış olduğu belli olduğundan seçim kazanmak için onların desteğini almak, bunun için de devrimlerden ödünler vermek gerekiyordu. Toprak reformunu rafa kaldırdı. Enstitülerde teknik eğitime son verildi, Atatürkçülerin yerine şoven, dar kafalı insanlar göreve getirildi, komünizm karşıtlığı adına cadı avları yapıldı, Enstitülerin özgür havası yerine baskı ortamı egemen oldu.

Çok partililikten yararlanarak kurulmuş olan bir sosyal demokrat, iki sosyalist parti kapatıldı. 1947'de Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin dört parlak bilim insanına karşı komünizm karşıtı, tümüyle hukuk dışı bir kampanya başlatıldı (Niyazi Berkes, Behice Boran, Muzaffer Şerif, Pertev Naili Boratav). Bunlar üniversiteden atıldılar. Atatürk döneminde mağdur Alman bilim adamlarına kucak açmış olan Türkiye, şimdi kendi bilim adamlarını yiyordu. Kimse de sesini çıkarmıyordu. 1946'da İstanbul'da solcu Tan Gazetesi, CHP'lilerin örgütlediği sözümona üniversite öğrencileri tarafından talan edilip yıkıldı. Saatler süren olayı polis seyretti. Yıllar sonra çıkan Madımak olayındaki güvenlik güçleri gibi... Tabii ikinci olay cana kastedilmiş olması dolayısıyla daha da vahimdir.

O yılların ve sonraki yılların komünizm karşıtlığı üzerinde durulmamı. Türkiye'de sanayi yeni doğuyordu. Devlet fabrikalarında işçi gözetiliyor, maddi ve manevi gereksinimleri büyük ölçüde karşılanıyordu. Dolayısıyla sosyalizm ve komünizmin gelişmesine elverişli bir altyapı pek yoktu. O sırada komünist Rusya'nın takınmış olduğu düşmanca tutum komünizm karşıtlığını besleyen başlıca öge idi. Henüz Atatürkçülük bir ideoloji haline gelmemişti. Karşıdevrimciler Atatürk Devrimi karşıtlığını komünizm karşıtlığı maskesi adı altında gizliyorlardı. Kendisini komünist olmakla suçlaması yüzünden Kenan Öner'i mahkemeye veren Hasan Ali Yücel, karşıındakini Atatürk devrimi düşmanlığıyla suçlayacak yerde, kendisinin komünist olmadığını kanıtlamak için çabalamak durumunda kalmıştı.

Sonuç olarak bu yıllar Atatürk Devrimiyle Karşıdevrim dönemleri arasında bir geçiş dönemi gibidir. Ülkenin havası çok bozulmuştu. Yine de henüz Devrimin iki büyük kurumu, Halkevleriyle, Köy Enstitüleri yerinde durduğu için söz konusu beş yılı da Atatürk Devrimi dönemine katmak uygun görünüyordu.

20

1950 sonrası dönem nasıl nitelenebilir?

1946'da yapılan genel seçimleri CHP kazandı. Bunun nedeni daha o yıl kurulmuş olan Demokrat Partinin henüz örgütlenememiş olmasıydı. Bir de seçim dürüst değildi. Açık oy ve gizli tasnife dayanıyordu. Yönetimin seçmenler üzerindeki baskısı da cabasıydı. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimi Demokrat Parti kazandı. Muhalefete itilen CHP ya da benzeri bir parti (DSP) bir daha hiç seçim kazanamadı.

Gerçi 1960 sonrasında İsmet İnönü hükümetlerini, daha sonra 1978-1979'da ve 1999-2002'de Ecevit hükümetlerini gördük ama bunlar hep Karşıdevrimci politikalarla kurulmuş koalisyon hükümetleriydi. 1950'den sonra CHP ya da DSP TBMM'de sandalyelerin yarısından fazlasını asla kazanamadı. Bu, Türk siyasal yaşamının temel bir kuralı gibidir. 1950'den sonra Meclise hep Karşıdevrim partileri egemen olduklarına göre 1950'den günümüze kadarki dönemi Karşıdevrim Dönemi olarak niteleyebiliriz. Bu anlamda denebilir ki 1950 sonrası önderler (Menderes, Demirel, Özal, Erdoğan) ve partiler (Demokrat Parti, Adalet Partisi, Anavatan Partisi, Adalet ve Kalkınma Partisi) değişse bile hepsi de Karşıdevrim cephesinden olduklarına bakılırsa dönem bir tür tek-parti dönemi olarak görülebilir. Yani, Türkiye'de çok-partili dizge değişmez seçim sonuçları dolayısıyla bir tek-parti dönemi gibidir.

Karşıdevrimden ne anlaşılması gerektiğine gelince. Atatürk devrimi aydınlanma ve bütünsel kalkınmayı temsil eder. Karşıdevrim ise feodalizmi, şeyhlik-ağalık düzenini, ortaçağı, maddi kalkınmayı simgeler. Belki birçok karşıdevrimciler farkında olmasalar da Karşıdevrimin sonul (nihai) hedefi şeriat diktatörlüğüdür. Yani hedefe varıldığında Türkiye aşağı yukarı bugünkü İran gibi bir ülke olacaktır denebilir.

Karşıdevrim dönemini belki iki alt döneme ayırabiliriz. Açıkça İslamcı partiler ortaya çıkıncaya değin iktidarlar Devrimin birçok temel kurumlarına dokunmaya cesaret edememişler, hatta Tören Atatürkçülüğü yaparak devrimcileri niyetleri konusunda yanıltmak istemişlerdir. Bu döneme Kısmi Karşıdevrim Dönemi diyebiliriz. Daha sonra Necmettin Erbakan'ın 1972'de kurulan İslamcı Milli Selamet Partisi 1973 seçimlerinde %12 oy aldı. 1995'te Erbakan'ın Refah Partisi birinci parti oldu. 2002 yılı genel seçimlerinde Erbakan'ın arkadaşları Adalet ve Kalkınma Partisi olarak tek başlarına iktidar oldular. Bu noktadan başlayarak (2002) Tam Karşıdevrim dönemine geçildiği söylenebilir.

Karşıdevrimci politikalar 1950'den bu yana neden her seçimi kazanmışlardır? Birinci nedeni 1945'te İnönü çok-partililiğe karar verdiğinde nüfusun çoğunluğu henüz ortaçağda yaşıyordu. Bu insanlarımız Devrimin dostu değildi, belki hasmıydı. Dolayısıyla 1950 seçimlerinin o sonucu vermesi kaçınılmazdı. Ondan sonra da iktidara gelen Karşıdevrim partileri ortaçağ çoğunluğunu korumak için her şeyi yaptılar. Halkevleri, Köy Enstitüleri kapatıldı. İmam Hatip Okulları, İlahiyat Fakülteleri açıldı, devrimcileri işe almadılar, devrimci öğretmen, memurlara hayatı zindan ettiler, zorunlu eğitim 5 yılda bırakıldı... vb.

Henüz Atatürkçülük ideoloji haline gelmemiş bile olsa 27 Mayıs 1960 asker müdahalesi karşıdevrimci gidişi yavaşlatmak, hatta durdurmak için kimi şeyler yaptıysa da, bunlar kalıcı olmadılar. 1971 ve 1980 askeri müdahaleleri ise karşıdevrimci müdahalelerdi.

Karşıdevrimci partilerin başarısının ikinci nedeni Batı emperyalizminin desteğidir. Batı emperyalizmi deyince Avrupa ve ABD emperyalizmi anlaşılır. Sevr mimarlarının Büyük Zafer ve Lozan yenilgilerine neden olduğu için zaten Atatürk ve Devrimine sıcak bakmamaları beklenebilecek bir tutumdur. Ayrıca, bağımsızlık konusunda Atatürkçüler denli titiz olmayan karşıdevrimcilerin emperyalizme Türkiye'de manevra alanı sağlayabilecek ödünleri vermede daha uysal ve rahat olacakları da doğaldır. Bilindiği gibi, emperyalizmin denetim kurma mekanizmalarının başında borçlandırma gelir. Örneğin Menderes ve Demirel iktidarları rahatça borçlanmışlar ve Türkiye'yi mali çıkmaza sokmuşlardır. 2000 yılındaki mali bunalım Kemal Derviş'in, yani Dünya Bankasının, yani Batı emperyalizminin "15 günde 15 yasa" dayatmasına yol açmıştır. Bugün de ne yazık ki ülkemiz borca batık, sıcak paraya muhtaç bir durumdadır. Batı emperyalizmi Türkiye, Suriye, Irak, İran toraklarını alarak bir büyük Kürdistan kurmayı kafaya koymuşsa (ki koymuştur) bağımsızlığını büyük ölçüde yitirmiş bir Türkiye buna ne kadar direnebilir?

Karşıdevrim iktidarlarının bilançosu bir felaket ve sefalet bilançosudur:

1. Türkiye borca batırıldı. Bugün Türkiye'yi başta ABD, Batı emperyalizmi yönetmektedir. Bağımsızlığımızı büyük ölçüde yitirdik (NATO, AB ile gümrük birliği).
2. Tarım ve hayvancılık çökertildi.
3. Kamu işletmeleri kötü yönetildi ve yağmalandı. Halkın dişinden turnağından artırarak kurduğu, bir çoğu stratejik kuruluşlar elden çıkarıldı. Pek çoğu yabancıların eline geçti. Kentler ve kırlarda acıklı bir işsizlik, sefalet diz boyudur.
4. Eğitim, kültür, bilim baltalanarak, ülkemiz karanlıkta ve geride tutuldu.
5. Gençlik ürkütülüp sindirildi, köşe dönmeçiliğe itildi. Halkımızın sağlık ve adalet gereksinimleri savsaklandı.
6. Özgürlükler ve insan hakları kısıtlandı, çiğnendi. Kadınlar cinayete varan ağır baskılar altındadır.
7. Bağımsız Türkiye Şeyh Said isyanını 3,5 ayda bastırdığı halde, 1984'ten beri PKK'nın isyanı hâlâ bastırılmadı. Muzaffer-miş gibi PKK bize bir Anayasa dikte ediyor.

8.Rüşveti, yolsuzluğu, Anayasa ihlallerini, çeteleşme ve mafya-yı, faili meçhul cinayetleri hoşgörerek ya da özendirerek devlet kirletildi.

9.Dış güçlerin yönettiği korkunç bir dış siyaset ülkemizi yıkıma doğru götürüyor.

10.İkinci sınıf hizmetlerin sunulduğu, gitgide çirkinleşen yerleşim birimlerinde yaşam kalitemiz düşüktür, düşmektedir.

Sonuç: Türkiye'ye ve Türklere yazık olmuştur.

21

Atatürkçülük nasıl ideolojiye dönüştü?

Atatürk öyle büyük bir adamdı, Türkiye'ye öyle güzellikler ve yararlar sağladı ki, her zaman Türkler ona sevgi ve hayranlık beslemişlerdir. Onun için şiirler yazılmış, müzikler bestelenmiş, heykeller yontulmuştur. Fakat bu sevgi seli bir bakıma derinlemesine anlamaya da engel olmuştur. II. Dünya Savaşından sonra aydınların bir çoğu Atatürk'ü işini bitirmiş, Devrimi başarmış bir önder olarak görüyorlardı. Atılım yapılacaksa yeni ufuklara bakılmalıydı. Sosyalizm Türkiye için yeni bir ufuk, yeni bir hedef oluyordu. 60'lı hatta 70'li yıllar birçok aydınların düşünme tarzı bu yöneydi. Örneğin, pek çok aydınlarımızın imzalamış olduğu, 1961 Yön Bildirisi Atatürk ya da Atatürkçülükten pek söz etmiyordu. Bu yanlış bir değerlendirmeydi. Türkiye'de İslamcı partiler kuruluyor, seçimleri kazanmaya başlıyorlardı. Amerikalılar da "komünizmin ilacı İslamcılıktır" formülüne sarılmışlardı. 12 Eylül 1980 darbesinin cuntası da bu formülü benimsemiş bulunuyordu. Hatta "Türk - İslam sentezi" adında resmi bir ideoloji üretmeye çalıştılar. Bunları yaparken Kenan Evren sıkı Atatürkçüyüm diye ortaya çıkıyordu. Öyle ki, bu çelişkilere şaşıp kalan Cumhuriyet başyazarı Atatürkçü Nadir Nadi "Ben Atatürkçü Değilim" (1982) başlıklı bir kitap yayımladı. Atatürkçülük konusundaki bu kargaşa konu üzerinde yoğunlaşmayı getirdi. Atatürkçülüğün anlamı berraklaştı.

Öte yandan sosyalizm küreselleşmenin, yani neo-liberalizmin taarruzu karşısında büyük bir sarsıntı geçirdi. 1989'da Berlin duvarı yıkıldı, 1992'de Sovyetler Birliği resmen dağıldı. Bu görüntü karşısında bizdeki kimi sosyalist aydınlar "Sivil Toplumcu" yada sonraki adlandırmayla İkinci Cumhuriyetçi oldular, liberalizme teslim bayrağı çektiler. Fakat birçokları da Atatürkçülüğe döndüler. 19 Mayıs 1989'da Muammer Aksoy ve arkadaşlarının Atatürkçü Düşünce

Derneğini kurduklarını görüyoruz. Bu, Atatürkçülüğün ideoloji haline geldiğini gösterir ve yakın tarihimizin en önemli olayıdır.

Açık seçik ortaya çıkanlar şunlardır: Türkiye'deki temel çelişki Atatürk Devrimiyle ortaçağcı Karşıdevrim arasındadır. 1950'den sonraki seçim sonuçlarının da her zaman gösterdiği gibi Türk halkının sayıca önemli bir bölümü ortaçağda yaşamaktadır. Türkiye ortaçağ defterini kapatmadan sosyalizm, ütöpik, hayali bir ülküdür. Ruslar dünyada ilk kez uzaya çıktıkları halde, sosyalizmi kıvıramadılar. Çünkü Marksçı kuramın da belirttiği, feodalizmi tam tasfiye etmeden, kapitalizmi tam yaşamadan sosyalizme geçilemez. (Sovyet Devriminin başında Menşevikler de bunu vurgulamışlardı. Nitekim Lenin de NEP uygulamasına geçmek zorunda kalmıştı.) Çin Atatürkçü devletçilikle (karma ekonomi) dünya önderliğine tırmanıyor. İnönü 1945'te çok-partili hayata karar verdiğinde Türkiye Atatürk Devriminde yarı yolu tamamlamıştı. Öylece kaldı. Şimdi Türkiye ya Atatürk Devrimine yeniden sarılıp ortaçağcı Karşıdevrimin hegemonyasına son verecek, Devrimi tamamlayacak, ya da Sevr ile (Sevrler ile) karşılaşacaktır. (Maalesef belki karşılaştı bile denebilir.)

Türkiye ortaçağ defterini henüz kapatamadığına göre gelişmiş kapitalist ülkelerin bir öğretisi olan sosyal demokrasinin de bu ülkede fazla bir anlamı olduğu söylenemez. Atatürkçülük yurdumuzun tarih ve gereksinimlerinden doğmuş, uygulamayla kendini kanıtlamış, mükemmel ve muazzam bir ideolojidir. Sosyal demokrasinin bu ülkede geçmişi olmadığı gibi geleceği olduğu da söylenemez. İğreti ve dar kapsamlı bir öğretilir.

22

Türkiye'yi karşıdevrime götüren somut adımlar hangileriydi?

(Halkevleri)

Atatürk Devrimi sürecini durduran ya da yavaşlatan, Karşıdevrim hegemonyasını pekiştiren dört adımı şimdi açıklayacağız. Denebilir ki Türkiye Atatürk Devrimi sürecine yeniden sokulmak istenirse, o dört adımı tersine çevirmek gerekir. Yalnız ikinci adım konusunda, yani Köy Enstitülerinin yeniden açılması konusunda, hem de Enstitü hayranlarından itirazlar var. Deniyor ki Köy Enstitüleri za-

manında büyük çoğunluk köylerde oturuyordu. Oysa şimdi köylerin birçoğu boşaldı, nüfusun büyük çoğunluğu kentlere göçtü. Bu itiraz yerindedir. Yeniden açılacak Köy Enstitüleri henüz boşalmamış köylere hizmet verecektir. Kente göçen köylüler içinse Kent Enstitüleri kurulacaktır. Varoşlardan alınan kız ve erkekler Kent Enstitülerinde yetiştirileceklerdir. Tabii burada teknik eğitim tarımsal değil, kentlerde geçer akçe olan tekniklerden oluşacaktır (tamircilik, dokumacılık vb.). Yerlisi oldukları varoшта görevlendirilecek gençler uyum ve iletişim sorunu çekmeyeceklerdir.

Karşıdevrimi egemen kılmak için atılan dört stratejik adım şunlardır: 1. Halkevlerinin kapatılması, 2. Köy Enstitülerinin kapatılması, 3. İmam - Hatip okullarının açılması, 4. Öğretmenliğin ikinci derecede meslek durumuna düşürülmesidir.

Burada birinci adımı ele alalım ve bu vesileyle de Halkevlerini tanıyalım. Bunlar kültür ve toplumsal yardım merkezleriydi. 1951'de kapatıldıklarında 478 Halkevi ve daha küçük çaptaki 4322 Halkodası vardı. Bunların kurulması düşüncesi 1930 Menemen Olayı üzerine Atatürk'e geldi. Gerçi daha önce Türk Ocakları vardı. Ama bu örgüt yaygın olmadığı gibi, tutucu bir düşünce yapısı vardı. 1932'de açılmaya başlanan Halkevleri (ve Halkodaları) dokuz kolda etkinlik yapıyordu: 1. Dil, edebiyat, tarih, 2. Güzel sanatlar, 3. Temsil (tiyatro), 4. Spor, 5. Toplumsal yardım, 6. Halk dershaneleri, 7. Kütüphane ve yayın, 8. Köycülük, 9. Müze ve sergi. Bu kadar çok merkezde bu kadar çok çeşitli hizmetler nasıl verilebiliyordu?

Bu çalışmaların yürütülmesinde öğretmenlerin önemli işlevleri olduğu anlaşılıyor. Beden eğitimi öğretmenleri okul işleri bitince gelip spor çalışmalarını yürütüyorlardı. Edebiyat öğretmenleri tiyatro çalışmalarını, müzik öğretmenleri müzik çalışmalarını vb. yürütüyorlardı. Her bir merkezde insanların yararlanmasına açık kütüphane bulunuyordu. Demek ki Halkevleri ve Halkodaları aydınlanma hareketini kent ve kasabalara yayan merkezlerdi. 1936'da Atatürk "Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültürdür" dedi. (Ama 1923 İzmir İktisat Kongresinde "...iktisadiyat demek, her şey demektir" demişti. Çelişkili gibi görünse de, bütünsel kalkınma açısından yorumu: hepsi önemlidir, her alanda kalkınmalıyız)

1951'de Demokrat Parti İktidarının bunları kapatması korkunç bir gericilik, bir kültür yıkıcılığıydı. Çünkü yerine aynı işlevi görecek başka bir kurum konmuyordu. Merkezler düpedüz kapatılıyor

ve binalar başka amaçlara tahsis ediliyordu. Binbir çabayla oluşturulmuş kütüphaneler ziyan oluyordu. Hitler'in kimi kitapları yaktırması, ya da Hulagû'nun Bağdat'ta kitapları nehire attırması gibi tarihin karanlık bir olayıydı bu. Tam bir ortaçağ davranışı, barbarlıktır.

23

Köy Enstitülerinin kapatılması nasıl bir yıkımdır?

Yukarıda da savunduğumuz gibi Köy Enstitüleri Türkiye'yi kısa zamanda çağcılaştıracak bir mucizeydi. Şeyhlik-ağalık düzeni bu enstitülerden mezun olan, bütün köylere dağılacak olan aydınlanmış, özgüvenli, pırıl pırıl gençleri görünce sonunun geldiğini anladı. Enstitülerde komünistlik, fuhuş yapılıyor diye abuk sabuk iftiralarla saldırıya geçtiler. Ortaçağcıl kesimlerde bu yalanlara inanmaya hazır çok insan vardı (ve var). Gördüğümüz gibi, 1946-1950 döneminde bu örnek kurumlardaki dizgeyi bozacak, sulandıracak uygulamalar başlamıştı. 1950'den sonra bunlar devam etti ve 1954'te Köy Enstitüleri kapatıldı. Halkevlerinin kapatılması gibi barbarca, karanlık bir olaydı bu.

Enstitüler 17 yıl yaşadı (1937-1954). Bir 17 yıl daha yaşasalar, Türkiye büyük olasılıkla bugün kimi Avrupa ülkelerinin toplumsal gelişmişlik düzeyine ulaşmış olurdu. Fakat açık kaldıkları kısa sürede bile Türkiye'nin gelişmesine çok olumlu bir damga vurdular. Çünkü kırsal kesimden binlerce aydınlanmış insan binlerce köye çok büyük bir etki yaptılar. Bu etki Enstitüler kapatıldıktan sonra da sürdü. Bir de şu var, Enstitülü insanların çocukları, torunları hatta çevreleri aydınlanmış oluyordu. Çünkü çoğu insanlar bir kez ortaçağı reddettikten sonra, geri dönmüyorlardı. Demek ki, Enstitüler (ve Halkevleri) olmasaydı bugün daha geri bir çizgide bulunacaktık, belki de Karşıdevrimin hedeflediği Şeriat Diktatörlüğü (İran gibi olmak) çoktan gerçekleşmiş olacaktı.

24

İmam - Hatip okullarının işlevi ne olmuştur?

1948'de CHP iktidarı imam-hatip yetiştirmek için 10 aylık kurslar açtı. Daha sonra 1951'de DP iktidarı imam-hatip ortaokul ve liselerini açmaya başladı. Bu görünüşte Tapu - Kadastro Lisesi ya da Yapı Meslek Lisesi gibi bir meslek okuluydu. Türkiye'nin imam gereksinimi belli olduğu halde, yıllar boyunca hükümetler olanaklı ol-

**Prof. Dr. Sina Akşin (d. 1937),
Türk tarih akademisyeni.**

1955'te Robert Kolej'den mezun oldu ve 1959'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Fulbright Bursu ile ABD'ye gitti. Boston'daki Fletcher School of Law and Diplomacy'den Uluslararası İlişkiler alanında iki farklı yüksek lisans diploması aldı. 1961-1967 arasında Robert Kolej Yüksek Okulu'nda Uygarlık Tarihi öğretim görevlisi olarak çalıştı. Askerlik görevini yaparken İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden Son Çağ Tarihi alanında doktor unvanını aldı (1968).

Doktora tezi olan 31 Mart Olayı ilk kez bu dönemde yayımlanmıştır (1970, 1972). 1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Türk Siyasal Hayatı kürsüsüne asistan oldu. 1971-1972'de bir yıl süreyle ve bir Birleşmiş Milletler bursuyla İngiliz Devlet Arşivleri'nde çalışmalar yaptı. 1975'te doçent oldu. Doçentlik tezini "İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele" adıyla yayımlandı (1976, 1983). 1978-1979'da bir yıl süreyle ve Fransız Hükümeti'nin bir bursuyla Fransız Dışişleri Bakanlığı arşivinde çalıştı. 1980'de Türk Siyasal Hayatı kürsüsü başkanlığına seçildi. O yıl "Jön Türkler İttihat ve Terakki" kitabının ilk basımı yapıldı. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Toplum ve Bilim gibi dergilerde ve gazetelerde birçok yazı ve denemeleri çıktı. 1989'da profesör oldu. 2004 yılında aynı Fakülteden emekli oldu.

Tarih ve siyasal bilimler alanlarındaki çalışmalarının yanı sıra, bir dönem Bağımsız Cumhuriyet Partisi'nin genel başkan yardımcılığına da yürütmüştür. Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TIHAK) kurucu üyesidir. Atatürkçü Düşünce Derneği Genel Başkan yardımcılığı görevinde bulundu. Halen ADD'nin Genel Yönetim Kurulu üyesidir.